

HOOR JE BIJ ARENDT OF STANGNETH?

De Duitse filosofe Bettina Stangneth schreef een aantal jaren geleden haar boek “Eichmann vor Jerusalem”, waarin ze aantoonde, dat de oorlogsmisdadiger Adolf Eichmann helemaal geen onnadenkende bureaucraat was, die in zijn kantoorbaan een complete moordmachine in stand hield, maar een overtuigde nationaalsocialist, die heel goed wist wat hij deed. In de jaren, dat hij in Argentinië woonde, heeft hij de rol van de kantoorclerk, die slechts opdrachten van bovenaf uitvoerde, intensief geoefend. Eichmann was in werkelijkheid een monster, die iedereen te slim af was, ook Hannah Arendt, die met haar idee van de banaliteit van het kwaad de plank missloeg en zich gewoon door Eichmann heeft laten bedonderen, wat niet wil zeggen, dat de banaliteit van het kwaad niet bestaat.

De ideologie, die Eichmann aanhing, vinden we terug in het propagandawerk van Adolf Hitler, “Mein Kampf”, waarvan onlangs een Nederlandse vertaling is verschenen. Een verzameling van de meest kwaadaardige en misdadige hersenspinsels van de vorige eeuw, geschreven door één man, een monster, die tot niets in staat was geweest, als niet honderdduizenden medeplichtigen zijn gedachten hadden omgezet in de grootste misdaad van de mensheid: de Shoa. Het is dus goed, dat er nu een vertaling van dit boosaardige boek is, zodat wij het kwaad tijdig kunnen herkennen en kunnen voorkomen, dat het weer van voren af aan begint. Kijk naar het oosten van Duitsland, waar de haat en de rancune bij de extreemrechtse massademonstraties tegen immigratie en de weer gangbaar geworden Hitlergroet zijn gebaseerd op de ideologie van “Mein Kampf”. We zien het helaas niet alleen in Duitsland, maar ook in andere Europese landen.

We moeten de denkkraft van het kwaad vooral niet onderschatten. Het is voor Stangneth reden geweest om een essay te schrijven met de titel “Het kwade denken”, waarin ze haar inzichten heeft verwerkt, die ze schrijvend aan haar boek over Eichmann kreeg. Er zijn meer filosofen geweest, die over het kwaad hebben geschreven, zoals Immanuel Kant uit de tijd van de Verlichting en de al eerder genoemde Hannah Arendt. Beiden zien het kwaad als een gevolg van het afdwalen van de menselijke rede. De rede stelt ons een moraliteitseis, maar biedt geen verlossing van het kwaad, het is slechts een instrument. Kant noemde de mens zelfs radicaal kwaad, waarbij radicaal opgevat moet worden als van nature. De rede stelt ons in staat om te doen wat volgens ons juist is, maar je hoeft de rede niet te volgen. Stangneth vraagt zich af, of de rede niet zelf in dienst kan staan van het kwaad. “Wanneer denken altijd de weg naar het licht betekent, dan kan één ding vooral niet bestaan, namelijk het kwade denken.” Maar ze zegt ook, dat we het denken misschien al lang tot gereedschap tegen de moraal hebben ontwikkeld. “Niets is zo funest voor het gezonde volksgevoel als het rationalisme, dat twijfel zaait, in plaats van eer te betonen aan waarden en tradities.” Zie de toespraak van de ultrarechtse Duitse AfD-nationalist Björn Höcke in 2017, die nogal wat schandaal heeft veroorzaakt en het gedachtengoed van de jihadisten, dat overeenkomt met de ideeën van de nazi's. De zelfmoordterrorist is bereid al zijn verlangens en dromen en zelfs zijn leven ondergeschikt te maken aan de missie, waarvan hij overtuigd is, aldus Stangneth. Dat is in feite een opvatting, die je overal vindt, waar de rede in dienst wordt gesteld van de behoefte aan identiteit. Het kwaad gebeurt niet uit onwetendheid, zoals Arendt stelt, maar de mens weet precies wat hij doet. Het academische kwaad van de adviseurs rond president Trump bijvoorbeeld is verre van banaal, maar goed beredeneerd.

Een van de gevolgen van het kwade denken is angst bij de tegenstander, angst bij het slachtoffer. De Britse socioloog Frank Furedi schrijft in zijn boek "How fear works. Culture of fear in the 21st century", dat de mens van nu angst heeft voor terrorisme, voor het ineensstorten van de democratie, voor een klimaat-apocalyps. Alles wordt met angst bekeken en deze angstcultuur komt volgens Furedi, omdat we geen vertrouwen meer hebben in menselijke vermogens. Dat is al ontstaan in het interbellum, toen de secularisering doorzette, waardoor het onbekende en angstwekkende niet meer onder controle stond van religieuze voorschriften. Het wegvallen van het christendom veroorzaakte desertie van soldaten en uitsluiting van anderen door hele bevolkingsgroepen. "De angst voor God was vervangen door de angst voor het leven". Angst kan alleen met vertrouwen worden tegengegaan, maar vertrouwen is er tegenwoordig helemaal niet meer, omdat het gedachtengoed van de Verlichting achter de horizon is verdwenen. Kennis kan onze problemen niet meer oplossen. Dat is ook min of meer de conclusie van Stangneth. En van William Davies, econoom en socioloog aan het Goldsmith College in Londen. In zijn boek "Nervous states. How feeling took over the world" zegt hij, dat de mens van tegenwoordig niet meer het gevoel heeft in vrede te leven, omdat terrorisme, cyberwar en drone-oorlogen het verschil tussen oorlog en vrede hebben uitgewist. Angst voor de toekomst is een reële kracht in de samenleving en feiten alleen kunnen ons niet redden.

Angst zorgt voor wantrouwen en ondermijnt daarmee de democratie, zegt ook de filosofe Martha Nussbaum in haar boek "The monarchy of fear. A philosopher looks at our political crisis". Bij angst horen ook woede en afgunst, die samenkomen in misogynie. Kijk naar de Trump-kiezer, die angst heeft voor immigranten en banenverlies en de Democraten, die weer angst hebben voor Trump en zijn kiezers. Allemaal vinden ze, dat de American Dream is verdampt en de hoop, dat hun kinderen het beter zullen krijgen dan hun ouders.

Het kwade denken en de angst daarvoor vinden we in de hele wereld. Bijvoorbeeld in Fulton County, het meest conservatieve district van Pennsylvania. Daar staat in Mc Connellsburg een high school en even verderop de Calvary Independent Baptist Church met dominee John Hodge als geestelijk leider. Op de school zit een jongen, die zich een meisje voelt en zich de laatste jaren ook als meisje kleedt. Zij vroeg de schoolleiding of ze naar de meisjes-wc mocht. Ze kreeg een privé-wc, maar werd gepest en aangevallen door de jongens, die ertegenover hun wc hadden. Uiteindelijk mocht ze toch naar de meisjes-wc, maar het rumoer daarover bij ouders en leerlingen werd zo groot, dat er een avond in de school werd belegd, waar 150 inwoners uit Fulton County naartoe kwamen. Er werd gesist en gescholden en de emoties liepen zo hoog op, dat politieagenten de zaal moesten bewaken. Een scholier: "Er bestaan alleen maar mannen en vrouwen. Zo werkt biologie. Feiten geven niets om meningen". Een vader: "Jezus stierf niet aan het kruis om van mannen transgenders te maken. Als christelijke natie moeten we in opstand komen". En dominee Hodge? Volgens hem is dat pesten natuurlijk gedrag. "In de bijbel staat: Sodom werd verwoest om de seksuele moraal. Paulus schreef, dat mannen niet met mannen horen te gaan of vrouwen met vrouwen. Mannen en vrouwen hebben een vooraf bepaalde rol, waar ze niet vanaf mogen wijken. Fulton County dreigt nu ten onder te gaan aan decadentie, zoals ooit Rome verwoest werd." Volgens Hodge is de tijd rijp voor een cultureel tegengeluid. Hij verwijst naar Donald Trump, die vorig jaar aankondigde, dat transgenders niet langer in het leger mogen dienen, in welke vorm dan ook. Maar het Pentagon tekende bezwaar aan en van een verbod kwam het toen niet meer, maar de mogelijkheden zijn nu wel beperkt.

Het Bureau PRRI publiceerde in 2018 een opzienbarend onderzoek naar wat de witte arbeidersklassen in de VS bezighoudt en dat is volgens 70% de teloorgang van de Amerikaanse cultuur, het naderende einde van hun identiteit en buitenlandse invloeden op hun manier van leven. En Donald Trump gebruikt dit om zijn kiezers in een permanente staat van woede te houden. Zijn kiezers in Fulton County nemen die woede over en creëren hun eigen cultuuroorlog. Een paar dagen na de inspraakavond op de Mc Connellsburg high school kregen veel inwoners een briefje toegestuurd met de tekst: "Wordt wakker, BLANK AMERIKA. Zwarten nemen uw woonplaats over, terwijl u dit leest. U bent uw ergste vijand als u niet met ons mee vecht." Afzender: de Ku Klux Klan. De ene cultuuroorlog lokt hier de andere uit.

En wat te denken van de Amerikaanse inmiddels ex-minister van justitie, Jefferson Sessions, die regelmatig uit Romeinen 13 citeert, waarin staat, dat je je aan je leiders moet onderwerpen, want, zegt de apostel Paulus, er is geen gezag, dat niet van God komt. Als je je niet onderwerpt, krijg je de toorn van God over je heen. Kijk maar naar de gezanten van God van de Amerikaanse immigratiedienst, die vorig jaar meer dan elfduizend kinderen van ongehoorzame immigrantenmoeders in detentiecentra in beslag namen. Gewoon voor straf.

De dagelijkse gemiddeld 4,5 migranten, die verdrinken in de Middellandse Zee waren ook ongehoorzaam. En nu zijn ze dood. We hadden ze nog zo gewaarschuwd. Daar hoef je dus geen medelijden mee te hebben. Ook niet met de 629 migranten en vluchtelingen aan boord van de Aquarius, die dagenlang rondjes voer op zee, omdat Italië en Malta ze niet wilde hebben. Volgens de kapitein werden de mensen op de dekken intussen levend gekookt. Niks nieuws, want volgens Furedi kwamen we dit alles ook al in het interbellum tegen. In 1939 vertrok het Duitse passagiersschip St. Louis met 937 joodse vluchtelingen aan boord vanuit Hamburg naar de VS, naar Canada, naar Cuba, naar Argentinië om vervolgens weer koers te zetten naar Europa. Niemand wilde ze hebben, want volgens de wet van de aanzuigende werking willen ze allemaal komen als je er één toelaat. Na zestienduizend kilometer varen konden ze uiteindelijk in Antwerpen van boord, nota bene vijfhonderd kilometer van Hamburg en namen België, Nederland en Engeland ze met grote tegenzin op. In Antwerpen werden deze vluchtelingen opgewacht door een nazistische jongerenorganisatie, die pamfletten uitdeelde met de tekst: "Wij willen ze ook helpen. Als ze zich op ons kantoor aanbieden, geven we hen graag een gratis een stuk touw en een lange spijker."

Toen en nu weer gaat het bij onze leiders om hun overtuiging van Gods onvoorwaardelijke liefde in Christus en moeten onze christelijke waarden verdedigd worden tegen het asieltuig. Het is niet zo moeilijk om te bedenken waar deze strijd zal eindigen. En schaamte hoef je niet te hebben, want je kijkt gewoon de andere kant op. Zoals op Lesbos, waar toeristen lekker aan het strand liggen, terwijl er half verdrinken vluchtelingen uit het water komen, die later bijna de hele dag in de rij moeten staan voor een hapje eten, terwijl wij even verderop genieten van een heerlijke gebakken vis. Stralende Afghanen, die het paradijs van Europa hebben gehaald en die nog niet weten, dat ze naar de hel gaan, naar kamp Moria en er nooit meer uitkomen. Een kamp, dat bedoeld was voor 2500 vluchtelingen, maar waar nu 9000 mensen wonen en waar mensonterende toestanden heersen. Ernstige ziektes, geweldsuitbarstingen, kinderen, die zelfmoord proberen te plegen. En dat alles als gevolg van de politiek van onze Europese leiders, die een verdrag hebben gesloten met Turkije, dat vluchtelingen naar verschillende Europese landen zal brengen. Dat gebeurt alleen niet. Maar het is wel de afspraak. En Moria is een Europees kamp. Wat heeft de EU nog aan menselijkheid en beschaving nu dat al jaren lang doorgaat? Wij als toeristen kunnen toch niet meer zonder schaamte in de bakermat van de Europese beschaving aan het strand gaan liggen? Nou, dan gaan we toch in onze bikini en zwembroek gewoon ergens anders heen? Nederland en vele andere landen hebben in 1951 het Vluchtelingenverdrag, dat in 1967 werd gemondialiseerd, ondertekend in een tijd, toen er vele miljoenen vluchtelingen wegwijnden in kampen in Duitsland en Oostenrijk. Zo lang dat verdrag niet op democratische wijze is opgezegd heb je het maar uit te voeren, anders overtreed je min of meer de wet. Maar de EU en Nederland in het bijzonder is van mening, dat ze de grote aantallen immigranten niet meer aan kan. Dit angstbeeld heeft weinig met de realiteit te maken en is voortgekomen uit een jarenlange stemmingmakerij. In Nederland dienden in 2015 43.095 mensen een asiolverzoek in en in 2017 waren er dat nog maar 5175, vooral afkomstig uit Syrië en Eritrea en maar 100 uit Afrika. Dat zijn dus geen aantallen waar je buikpijn van krijgt. Maar we proberen nog steeds deals te sluiten met landen als Libië, waar de anarchie hoogtij viert en Afrikaanse migranten als slaven worden gebruikt.

Het heeft alleszins te maken met het extreemrechtse en racistische denken in Europa en de VS. Als we dat niet een halt toeroepen, wordt het alleen maar erger. Er is een huiveringwekkend boek verschenen van de Duitse journalist Hasnain Kazim, correspondent voor Der Spiegel in Wenen, met een donkere huidskleur en Pakistaanse roots. Het heet: "Post von Karlheinz; wütende Mails von richtigen Deutschen-und was ich ihnen antworte". Het is een verzameling haat-, dreig- en scheldmails, die hij dagelijks krijgt en met meer dan achthonderd mensen heeft hij per mail het gesprek geopend. Een van de netste mails is van Karlheinz uit de titel, die in 2016 met vermelding van naam en adres schreef: "Meneer Kazim, u bent een SMEERLAP, die alleen maar ANTI-DUIJS DENKT EN SCHRIJFT!!! Dat u als BUITENLANDER ons Duitsers de les wil lezen, op uw arrogante toon... Kom maar eens bij mij, PRULSCHRIJVER, dan zal ik je laten zien wat EEN ECHTE DUITSER IS!!!" Kazim schrijft terug, dat hij graag aanstaande zondag langs komt en dan neemt hij zijn grootouders, ouders, broers en zusters, drie echtgenotes, 8 kinderen, 17 neven, 17 nichten met hun 22 kinderen mee om van hem te horen wat een echte Duitser is. En wat te denken van de mail van 20 kantjes van een hoogleraar rechten, met naam en toenaam, die duidelijk maakt, dat Kazim geen Duitser kan zijn, ook al is hij in Duitsland geboren, met als slotzin: "Een rat, die in een paardenstal is geboren blijft altijd een rat en wordt nooit een paard." Puur racisme.

Kazim onderscheidt op basis van zijn ervaringen drie groepen mailers: de grootste, die bang is voor Überfremdung, omvolking, dan een groep, die hem alleen maar vrees wil aanjagen en een derde groep mensen, die hun frustraties kwijt willen, omdat ze niemand hebben om mee te praten en toevallig zijn mailadres hebben gevonden. Opvallend is, dat de meesten hun gal niet meer anoniem uitkotsen, maar met volledige naam en academische titel erbij. Dat laatste getuigt van een zeer groot gebrek aan fatsoen en dat is dan nog eufemistisch uitgedrukt. Het is al lang bekend, dat mensen met een donkere huidskleur worden lastig gevallen in grote delen van Oost-Duitsland en dan met name in het oosten van Saksen, maar dat ook witte mensen het te verduren hebben door de aanwezigheid van Arabische clans.

Veel mensen zijn zich niet of nauwelijks bewust van hun kwade denken, anderen juist weer heel erg, omdat ze het met opzet doen. Hoor je tot de eerste categorie, dan pas je in de categorie van Hannah Arendt met haar banaliteit van het kwaad. Bepalen wat goed of kwaad is, draag je over aan een groep, zodat je zelf geen verantwoording meer hoeft te dragen. Dat kan om kleine, maar ook om grote zaken gaan. De moraal wordt een woord voor de publieke zaak, dat niet meer jou betreft, maar alleen anderen. Aan mij ligt het niet, de immorele keuzes worden door anderen gemaakt. Stangneth heeft het vooral over de tweede categorie. Bij haar is het kwaad nooit onbewust, je doet iets uit volle overtuiging. Iemand, die martelt, verplaatst zich doelbewust in zijn slachtoffer, want hij weet exact wat het meeste pijn doet. Of de mens nu wel of niet nadenkt over de gevolgen van zijn daden, hij blijft er verantwoordelijk voor. En laten we goed beseffen, zegt Stangneth in haar belangrijkste stelling, dat de Verlichting krachten heeft opgeroepen, die de Verlichting nu dreigen te vernietigen.